

Amikor az irodalom visszaüt

Az újvidéki Tanulmányok folyóirat 2022-es évi két számáról

dén is megjelent az újvidéki Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékének *Tanulmányok* elnevezésű népszerű tudományos folyóirata, amely a külföldi és a hazai professzorok publikációit tartalmazza. A *Tanulmányok* 2022/1-es számát Balázs Imre József *A női irodalmi hagyomány kérdései az erdélyi drámairodalom felől* című értekezése nyitja meg, amely a nők kezdetleges társadalmi szerepvállalásától egészen a szexuális nem irodalmi és színházi térre való 20. századi berobbanásáig veszi górcső alá a jelenséget. Az *Irodalom, irodalmi fordítás, névkutatás* fejezet a *Tanulmányok* 2022/1-es számának legterjedelmesebb része is, ugyanis az irodalom és a nyelvtudomány égíszé alatt összesen öt tanulmány született. Pongrácz Alex *Az irodalom visszavág, avagy a szervezeti túlhatalom kérdései Kafka A per című munkájában és globalizált világunkban* című dolgozatában Franz Kafka *A per* című művét elemzi, amelynek során a regényben domináló, vezérmotívumként megjelenő szervezeti túlhatalommal és a bürokratikus működésmóddal párhuzamot von napjaink globális társadalmának hasonló tendenciáival, amely új elemzési lehetőségeket kínálva új aspektusokkal gyarapíthatja a Kafka-értelmezések tárházát. *Habent sua fata libelli!* Véry Dalma független kutató tollából született meg *A szavak helye – A szövegtér Pákolitz István költészetében* című tanulmánya, mely a magyar író, költő verseiben fellelhető vizuális mintázatokat, alakzatokat, a szövegtér kimozdítottságát elemzi: „Alapvetően a szavak, az írásjelek, valamint ezek vizuális megjelenítése és elrendezése határozza meg az irodalmi mű térbeliségének jellegét, s ekképp azt, hogy milyen módon tájékozódhatunk benne.” (26.) Véry a tanulmányban

Pákolitz-versek által igazolja kutatásának tárgyát, teszi változatossá tanulmányát. Az újvidéki Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékének tanársegéde, Kocsis Lenke *Műfajok, formák és motívumok nyomában (Varró Dániel: A szomjas troll: Kis viking legendárium)* című munkájában taglalja a gyermek- és az ifjúsági irodalom fejlődéstörténetének jelentős változásait, viszont tanulmányának középpontjában a gyerek- és a fantasyirodalom hagyományos és/vagy rendhagyó formában megjelenő toposzai állnak. Elena Dumitru *Nyelvtanulás, többnyelvűség és irodalmi fordítás* elnevezésű munkájában többek között foglalkozik a nyelvi kompetenciákkal, kitér a többnyelvűség kérdésére, bemutatja a fordítás bonyolult mechanizmusait – mindemellett interdiszciplináris módon vizsgálja a témát, hidat képezve a nyelvi teljesítmény és maga a fordítási aktus között. *A személynévhasználat a magyar viccek szövegtípusában* című tanulmányban Takács Judit a magyar nyelvű viccekben megjelenő magyar személynevek típusait, használatuk jellegzetességeit és tulajdonnévitől eltérő jelentéseit vizsgálja, több csoportban elemezve azokat: foglalkozik a személynév megjelenésével és szerepével a vicc szövegtípusában; felvázolja a személynevet tartalmazó viccek körében végzett korpuszvizsgálat eredményeit, melyben külön-külön elemezte a kereszt-, illetve családneveket; mindezek mellett a személynevekhez kapcsolható sztereotipikus jelentések vizsgálatára is sort kerít. Takács tudományos munkájában 9 000 magyar szóviccet vizsgált. A tudományos folyóirat *Alkalmazott tudományok* fejezetében Hajduné László Zita *A személyiségváltozók (állapot-vonás) modelljének vizsgálata* című dolgozatában arra

keresi a választ, hogy a személyiség kérdőívskála State-Trait Personality Inventory (STPI) eredményei a jelen populációban hogyan és milyen jellemvonásokat hoznak felszínre, és mennyire befolyásolhatják az élsportolók személyiségjegyeit, ugyanis a kialakult sportolói tulajdonságok pozitívan hathatnak a szorongás, a düh és a kíváncsiság befolyásolására és ezáltal a sportolók versenypályán tanúsított attitűdjére. A tanulmányban a kutatás módszeréről, a kutatás helyéről és idejéről, valamint a vizsgálati eredményekről is részletes leírást ad a szerző, amelyeket táblázattal és grafikonnal is szemléltet. Némethné Tancsik Beáta, Hajduné László Zita és Morvay-Sey Kata tanulmányának, *Az orvostanhallgatók élettel való elégedettségének és jóllétének vizsgálatának a célja* kideríteni azt, hogy az egészségügyi tudományterületen tanuló vizsgálati csoport tagjai milyen jellemzőket mutatnak, láthatók-e eltérések a korábbi felmérésekben más szerzők által vizsgált csoportok eredményeihez képest. A társszerzők a felmérést a PTE-n felsőfokú tanulmányokat folytató egészségügyi hallgatókat, közülük is kiemelten az orvosi kar hallgatóit keresték fel. A tanulmányban részletes leírás olvasható a kutatási módszerről, az adatfeldolgozás módszeréről, illetve az eredményekről és az értékelésről. A Tanulmányok utolsó, *Kritika* passzusában Nemes Krisztina műfordító Györi Szabó Róbert 2021-ben publikált *Katalónia: A függetlenség álma* című történelmi és politikai kiadványáról szóló *A függetlenség álma* című kritikáját olvashatják az olvasók. A *Katalónia: A függetlenség álma* a szerző kutatásainak (levéltári, intézményi, sajtó-, történettudományi szakirodalom – spanyol, katalán, angol, magyar –, oral history interjúk és tereptapasztalat) részletes összegzése, egy nagy ívű Katalónia-monográfia, melynek főszereplője a történelem során újra és újra jelentkező katalán függetlenségi törekvés (110.). A nemrég elhunyt A. Gergely András *Fájdalom, kiégés, pszichopolitika* elnevezésű kritikájában Byung-Chul Han dél-koreai származású német kultúrakutató, illetve

A nemrég elhunyt A. Gergely András Fájdalom, kiégés, pszichopolitika elnevezésű kritikájában Byung-Chul Han dél-koreai származású német kultúrakutató, illetve a Berlini Művészeti Egyetem professzorának Pszichopolitika: A neoliberalizmus és az új hatalomtechnikák, A transzparencia társadalma és a Csillapító társadalom: A fájdalom ma című tanulmányértékű esszéket veszi górcső alá, amelyekben azok fájdalmas kontrasztot árasztva, ám a kétely, a filozofikus és morális fájdalmak, kiégések és átlátás-hiányok világát is megkísértve kelnek életre (117.).

a Berlini Művészeti Egyetem professzorának *Pszichopolitika: A neoliberalizmus és az új hatalomtechnikák, A transzparencia társadalma és a Csillapító társadalom: A fájdalom ma* című tanulmányértékű esszéket veszi górcső alá, amelyekben azok fájdalmas kontrasztot árasztva, ám a kétely, a filozofikus és morális fájdalmak, kiégések és átlátás-hiányok világát is megkísértve kelnek életre (117.).

A *Tanulmányok* tudományos folyóirat 2022/2-es kiadványában mindössze nyolc tudományos kutatás, dolgozat kapott helyet. A *Közép-Európáról* című fejezetben Medve Zoltán tanulmányának első részében Közép-Európa fogalmát vizsgálja, a szöveg előrehaladtával kitér a vizsgált térség irodalmainak fordítási lehetőségeinek vizsgálatára is, melyek során érinti a jakobsoni fordításelméletet, egyaránt teret adva Schleiermacher, Humboldt és Goethe elméleteinek is; mindeközben érinti a nyelv és kultúra, a forrás- és célnyelv jelenségét a közép-európai szövegek

fordításaiban a *Közép-Európáról és irodalmainak fordíthatóságáról* című dolgozatában. A *Nyelvészet, irodalom* passzusban Molnár-Bodrogi Enikő *Meänkieli, számi, kvén, csángó és erdélyi magyar kisebbségi nyelvi narratívák az identitás-építés szolgálatában* elnevezésű munkájában három fennoszkandiai és két romániai finnugor nyelvi kisebbség körében végzett kutatást, melynek tárgya, hogy a nyelvi narratívák milyenszégével építik identitásukat az anyanyelvüket aktívan használó értelmiségieket. A szerző felvázolja tanulmányában kutatásának anyagát, melyet a nyomtatott média- és szépirodalmi szövegek alkottak – ezeket a kisebbségek nyelvpolitikai és kulturális kontextusában elemzi. Konklúzióként levonható, hogy a nyelv és a kultúra, a nyelv és a vallás szoros kapcsolata kiemelt szerepet kapnak az anyanyelvű identitás megőrzésében, ahogyan az is, „hogy egy kisebbségi nyelvet abban az esetben lehet megőrizni és fejleszteni, ha elsőbbséget biztosítanak neki abban a többnyelvű környezetben, amelyben beszélnek, és ha sokoldalúan használják azt” (27.) Ladányi István *A Symposion melléklet* című dolgozatában az *Ifjúság* hetilapban (amely az *Új Symposion* folyóirat elődjeként tartatik számon) megjelent *Symposion* melléklettel foglalkozik, s egyaránt teret enged azoknak a tényezőknek, amelyek lehetővé tették vagy előkészítették a nemzedéki fellépést, kiemelve a jellemzőbb, emellett jelentősebb publikációkat. A tudományos folyóirat *Történelem, művelődéstörténet* fejezetét Dévavári Zoltán *Egy elvetélt kísérlet (A Jugoszláviai Magyar Nemzeti Bizottmány szervezésének kudarca az emigrációban [1952–1955])* című értekezése nyitja meg. A tanulmány, amely Nagy Iván néhai politikus hagyatékából eddig elkészült kutatómunka folytatásaként értelmezendő, feltérképezi és bemutatja a délvidéki magyar emigráció szervezkedését, emellett bemutatja azokat az okokat is, amelyek végül a Jugoszláviai Magyar Nemzeti Bizottmány megalapításának a bukásához vezettek. Petheő Attila tanulmánya Csekes Béla falusi lelkész izgalomokkal teli életét mutatja be

Csekes Béla, az Amerikából hazatért felvidéki lelkész című tanulmányában. A kutatás tárgya ugyancsak a világlátott, több nyelven beszélő tisztelendő élete, céljaként a *Református Világszemle*, a Csekes Béla atya által kiadott folyóirat beépítését a köztudatba fogalmazza meg, ugyanis a tekintélyes folyóirat bőséges információkkal szolgál a Jugoszláv Királyságban élő reformátusok helyzetéről. Petheő Attila tanulmányának fantaszitkuma s egyúttal érdekessége abban rejlik, hogy a címadóként szereplő lelkész életéről még nem jelent meg tanulmány, így az alapkutatásként is olvasandó dolgozat a folyóirat egyedi munkájaként is tekintendő, amely „a közeljövőben monográfiává nővi ki magát” (109.). Tamba Renátó *Gyermekábrázolások az otthon kultúrájából – polgári gyermekszemlélet a magyar biedermeier festészetben* című kutatásában igazán mélyrehatóan elemzi a kor – biedermeier festők alkotásain is nyomon követhető – nevelési érték- és céltartalmait, gyermekideológiai, gyermekszemléleti mintáit. A dolgozatban elemzi a kutatás tárgyát képező reformkor beidermeier festőinek gyermekábrázolásait: a fiú- és leánygyermek-ábrázolások, anya-gyermek kapcsolaton megjelenítő képeken, családi csoportképeken észlelhető gyermekszemléleti mintázatokat. A szerző többek között arra is keresi a választ, hogy miként kapcsolódnak össze, hozhatók összefüggésbe a vizsgált korszak eszme-, mentális, gyermekkor-, művészet- és esztétikatörténeti összefüggései. A *Tanulmányok 2022/2-es* kiadványát a *Kritika* elnevezésű fejezet zárja. Bene Adrián *Félelemértelmezések* című írásában a Balogh László Levente – Fazekas Sándor – Valastyán Tamás által szerkesztett *A félelem reprezentációi* című, a Cultura Animi Kultúratudományi Sorozat negyedik köteteként megjelent tanulmánygyűjteményről ír, amelynek inspiratív sokszínűsége bizonyára nem meríti ki a lehetséges közelítésmódok teljes tárházát a félelem témáját illetően, inkább rámutat a téma további vizsgálatának indokoltságára, amelyben különösen gyümölcsöző lehet a tudásszociológia, a kritikai

diskurzusanalízis, a reflexív szociológia és a kulturális antropológia, a kritikai kultúrakutatás, vagy éppen az affektív fenomenológia szemléletmódjának alkalmazása (154.). Száz Pál *A fanatizmus olvasási stratégiái ellen* című kritikájában Zoran Milutinović *Fantom u biblioteci: Postoji li srpski nacionalistički diskurs o Ivi Andriću?* elnevezésű könyvét méltatja:

Zoran Milutinović vállalkozása már csak azért is tekintélyes, mert olyan témához nyúlt, amelyhez korábban az irodalommal foglalkozók közül senki sem – az Ivo Andrić írórt ért vádak, akit többek között iszlámgyűlölettel vádoltak, és akinek történetei főként történelmi közegekben, az oszmán Boszniában játszódnak,

Milutinović feltérképezte és kritikai elemzéssel vizsgálta meg. Milutinović könyve e diskurzus hangsúlyosabb frázisait diakronikus nézőpontból vizsgálja, kimunkált érveléssel, körültekintő kontextuális elemzéssel, s nem hiányzik belőle mindemellett a szellemes ironia sem (156.).

Az évente kétszer megjelenő *Tanulmányok* folyóiratának felelős szerkesztője Toldi Éva, a Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék tanszékvezetője, főszerkesztője Bence Erika, a Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék rendes tanára.

Turi Orsolya

*Újvidéki Egyetem, Bölcsészettudományi Kar,
Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék*